

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут економіки та управління
Факультет менеджменту
Кафедра економіки підприємств

ЕКОНОМІКА ВИРОБНИЦТВА

Методичні рекомендації
для практичних занять і самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 073 «Менеджмент»
денної та заочної форм навчання

Миколаїв

2018

УДК 338.4

E45

Друкується за рішенням науково-методичної комісії факультету менеджменту Миколаївського національного аграрного університету від 26.04.2018 р., протокол № 9.

Укладач:

О. А. Горобченко – канд.екон.наук, доцент кафедри економіки підприємств факультету менеджменту Миколаївського національного аграрного університету.

Рецензенти:

І. В. Клочан–д-р екон.наук, доценткафедри економічної кібернетики і математичного моделювання факультету менеджменту Миколаївського національного аграрного університету;

Т. В. Стройко – д-р екон.наук, професор, завідувач кафедри економіки та міжнародних відносин Миколаївського національного університету 2м.. В. О. Сухомлинського.

ЗМІСТ

Вступ	4
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ	6
<i>ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ</i>	7
<i>ТЕСТИ</i>	8
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.	
ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	16
<i>ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ</i>	20
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.	
РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЦТВА ТА ОЦІНКА ЙОГО РЕЗУЛЬТАТІВ	23
<i>ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ</i>	35
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4.	
ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ГАЛУЗЕЙ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА	41
<i>ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ</i>	32
Питання для підсумкового контролю знань	47
Вимоги до самостійної роботи	52
Критерії оцінки знань	53
Перелік рекомендованих літературних джерел та законодавчо-нормативних актів	55

ВСТУП

Економіка виробництва є однією зі складових частин в системі підготовки сучасного менеджера. Сучасні спеціалісти підприємств повинні володіти знаннями, які б дозволили їм забезпечити ефективно функціонуюче виробництво, що випускає конкурентоспроможну продукцію, постійне оновлення виробництва на базі новітніх досягнень науки й техніки, високий рівень дохідності за рахунок раціонального використання всіх видів ресурсів. Для цього майбутнім спеціалістам необхідно вивчати систему спеціальних наукових дисциплін, серед яких однією із основних є "Економіка виробництва".

Економіка виробництва вивчає закономірності раціонального поєднання засобів виробництва і робочої сили та інших факторів виробництва з метою найбільш ефективного їх використання на підприємстві при виготовленні певного виду продукції.

Метою дисципліни «Економіки виробництва» є вивчення закономірностей раціонального поєднання засобів виробництва і робочої сили та інших факторів виробництва з метою найбільш ефективного їх використання на підприємстві при виготовленні певного виду продукції, вдосконалення технологічних процесів виробництва сільськогосподарської продукції, формування у здобувачів вищої освіти аграрної сфери економічного мислення, знань, навичок, світогляду, достатніх для ефективного здійснення виробництва на рівні господарської діяльності підприємства, розв'язання виробничих завдань, визначення професійної компетентності менеджерів, їх підготовленості до практичної діяльності.

Предметом дисципліни є форми виявлення економічних законів і закономірностей розвитку виробництва у господарській діяльності підприємства.

Об'єктом вивчення дисципліни «Економіка виробництва» є виробничі процеси, що відбуваються у господарській діяльності аграрних підприємств.

Завдання дисципліни «Економіки виробництва» пов'язані з формуванням:

– системи взаємопов'язаних факторів виробництва і реалізації продукції на підприємстві;

– інструментарію (системи принципів, методів і показників), що забезпечує порівняну вартісну оцінку витрат і результатів діяльності підприємства;

– аналітичного апарату й організаційної основи, що гарантують пошук і реалізацію найефективніших шляхів виробництва і реалізації продукції, а також напрямків розвитку підприємства;

– мотиваційного інструментарію, необхідного для того, щоб визначити цілі і знаходити засоби досягнення ефективного господарювання.

У результаті вивчення дисципліни здобувачі вищої освіти повинні:

– **знати** економічні основи (систему факторів функціонування і розвитку підприємства, закономірності здійснення виробничих процесів, особливості реалізації економічних відносин та ін.); методи оцінки витрат і результатів господарської діяльності; принципи та методи організації виробничих процесів у часі, їх розміщення у просторі; способи мотиваційного впливу, що забезпечують ефективне господарювання;

– **вміти** на практиці застосовувати отримані теоретичні знання, що передбачає навички аналітичної діяльності, прийоми здійснення необхідних розрахунків, техніку обґрунтування рішень, способи реалізації мотиваційного впливу.

ПЛАНИ ТА ЗАВДАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ

Тема 1.1. Виробничий процес в просторі і часі.

1. Поняття і структура виробничого процесу.
2. Принципи раціональної організації виробничого процесу.
3. Основні, допоміжні та обслуговуючі процеси виробництва.
4. Виробнича структура підприємства та фактори, які на неї впливають.
5. Типи виробничих структур.

Тема 1.2.Форми виробництва та чинники розміщення.

1. Форми просторової організації виробництва.
2. Форми суспільної організації виробництва.
3. Чинники розміщення виробництва.
4. Фактори сучасного виробництва

Тема 1.3.Комплексна підготовка виробництва.

1. Сутність, стадії і задачі комплексної підготовки виробництва.
2. Організаційні форми підготовки виробництва на підприємстві.
3. Організація технологічної підготовки виробництва.
4. Організаційна підготовка виробництва.

Практичні завдання

Завдання 1.1

Вкажіть до якої групи належать нижче наведені виробничі (економічні) ресурси:

сонячна енергія; пестициди; статутний фонд; виробничі запаси; рілля; корисні копалини; нафта; природний газ; авторські свідоцтва; бюджетні дотації; енергія вітру; паливо; запаси готової продукції; гербіциди; працездатне населення; сировина; амортизаційні відрахування; інвестиції; наукові прогнози; насіння та посадковий матеріал; мінеральні добрива; кам'яне вугілля; комбікорми; прилади і інструменти; трактористи; ставки і водоймища; правова інформація; оборотні кошти; менеджери, керівники; банківські кредити; куповані напівфабрикати; державний бюджет; електроенергія; обов'язкові податки і платежі; виробничі будівлі та споруди.

Завдання 1.2

Доповніть рисунок 1.

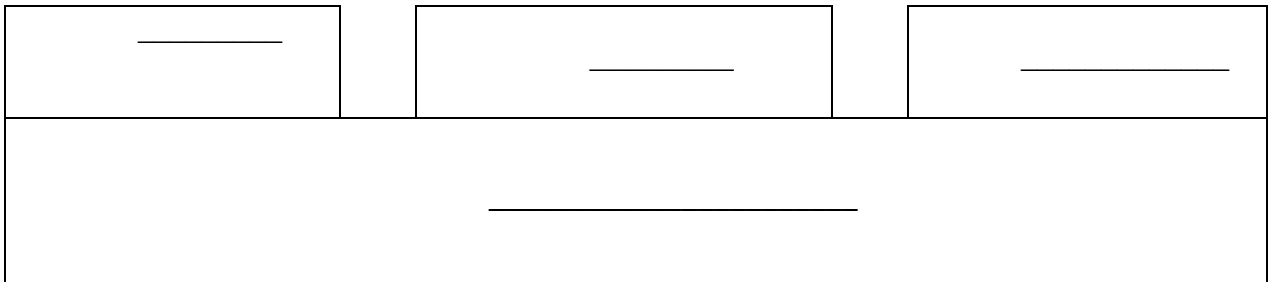

Рисунок 1 – Схема виробничого процесу як системи

Завдання 1.3

Доповніть рисунок 2.

Рисунок 2 – Форми суспільної організації виробництва

Завдання 1.4

Враховуючи два науково-теоретичних підходи та сучасну концепцію суспільства до класифікації факторів виробництва, визначити та схематично зобразити основні види факторів сучасного виробництва. Домінуючі фактори виробництва, на вашу думку, обґрунтуйте.

ТЕСТИ

1. Природні, людські і створені людиною блага, які є в наявності і можуть бути використані у виробництві життєвих благ, - це...

- А) виробничі ресурси;
- Б) фактори виробництва;
- В) чинники виробництва;
- Г) умови розвитку суспільства.

2. Сукупність технологічних процесів, що містить дії, спрямовані на зміну стану предмета праці, це ...

- А) діяльність;
- Б) технологія;
- В) виробництво;
- Г) розвиток.

3. Вирішальним чинником виробництва є:

- А) ресурси;
- Б) засоби праці;
- В) предмети праці;
- Г) праця людини.

4. Сукупність зайнятих працівників, а також предметів і засобів праці називають:

- А) виробничі ресурси;
- Б) продуктивні сили;
- В) засоби виробництва;
- Г) задіяні ресурси.

5. Єдиний технологічний комплекс, який складається з виробничої і невиробничої сфер, це ...

- А) виробництво;
- Б) народне господарство;
- В) технологія;
- Г) агропромисловий комплекс.

6. В аграрній сфері земля виступає основним...

- А) засобом праці;
- Б) виробничим ресурсом;
- В) засобом виробництва;
- Г) предметом праці.

7. Виробничий процес неможливий безреалізації одного або декількох...

- А) стадій;
- Б) фаз;
- В) процесів;
- Г) етапів.

8. Складається для здійснення технологічного процесу і в ній описуються всі технологічні операції для виробництва продукції або для створення певного виду послуг, - це...

- А) технологічна картка;
- Б) технологічна схема;
- В) технологічна форма;
- Г) технологічна таблиця.

9. Основою кожного виробництва або виробничого процесу, який має свою структуру, є ...

- А) операція;
- Б) технологічний процес;
- В) праця людини;
- Г) засоби виробництва.

10. Метою функціонування технологічної системи є:

- А) виробництво продукції та/або створення послуг;
- Б) одержання максимального прибутку;
- В) підвищення ефективності виробництва;
- Г) раціональне використання ресурсного потенціалу.

11. Завершена частина технологічного процесу, яка виконується на одному робочому місці та характеризується постійністю предмета праці, знаряддя праці і особливостей впливу на предмети праці, це ...

- А) технологічна операція;
- Б) робочий хід;
- В) технологічний перехід;
- Г) допоміжний перехід.

12. Закінчена частина технологічної операції, безпосередньо пов'язана із зміною форми, розмірів, структури, характеристик предмета праці, це...

- А) устанавлення;
- Б) допоміжний хід;
- В) технологічний перехід;
- Г) робочий хід.

13. Частина основної технологічної операції, що характеризується постійністю певного засобу виробництва, це...

- А) устанавлення;
- Б) допоміжний хід;
- В) технологічний перехід;
- Г) робочий хід.

14. Частина технологічної операції, незмінним елементом якої є закріплення (встановлення) засобів виробництва, це...

- А) устанавлення;
- Б) допоміжний хід;
- В) технологічний перехід;
- Г) робочий хід.

15. Сукупність операцій з використання сировини і матеріалів з метою виготовлення готової продукції або надання послуг, це...

- А) виробничий процес;
- Б) технологічний процес;
- В) виробнича інфраструктура;
- Г) виробництво товарів та послуг.

16. Важливий критерій техніко – економічного рівня виробництва, який оцінює якість технологій та тісно пов'язаний із технічним рівнем виробів і науково – технічним рівнем науково – дослідних робіт, це...

- А) технологічний рівень;
- Б) технологічний процес;
- В) рівень організації;

Г) рівень управління.

17. Вибір певного технологічного процесу залежить від...

А) виробничих ресурсів;

Б) типу виробництва;

В) праці людини;

Г) засобів виробництва.

18. За виробничою програмою і характером продукції розрізняють такі типи виробництва:

А) одиничне і безперервне;

Б) одиничне, масове, потокове і серійне;

В) масове і серійне;

Г) одиничне, серійне і потокове.

19. Оптимальний добір форм організації виробництва та врахування чинників його розміщення залежить від:

А) характеру продукції, щовиробляє підприємство, та технології її виробництва;

Б) природно-кліматичних умов та технології виробництва;

В) якості продуктивних сил та джерел надходження сировини;

Г) рівня технологічної забезпеченості виробництва та кваліфікації працівників.

20. Певний спосіб проектування роботи підприємства, який дає змогу підвищити ефективність його роботи, це форми ... організації виробництва.

А) просторової;

Б) суспільної;

В) внутрішньогосподарської;

Г) зовнішньоекономічної.

21. Підприємства первинного сектора економіки – сільське господарство, рибальство, лісове господарство, мисливство та добувна промисловість, які тісно взаємодіють з природним середовищем, мають ... форми просторової організації виробництва.

- А)точкові;
- Б) ареальні;
- В) вузлові;
- Г) регіональні.

22. Переважна більшість підприємств вторинного сектора (обробна промисловість та будівництво) та третинного сектора (послуги) економіки розміщені в населених пунктах і утворюють...форми просторової організації виробництва.

- А)точкові;
- Б) ареальні;
- В) вузлові;
- Г) регіональні.

23. Форми просторової організації виробництва, які охоплюють усі господарчі об'єкти певної території, це...

- А)точкові;
- Б) ареальні;
- В) вузлові;
- Г) регіональні.

24. Форми ... організації виробництва тісно пов'язані зросселенням, особливостями природних умов, забезпеченістю виробництваприродними ресурсами, транспортною мережею тощо.

- А) суспільної;
- Б) просторової;
- В) зовнішньоекономічної;
- Г) міжгосподарської.

25. Зростанню ефективності виробництва сприяють форми його ... організації.

- А) суспільної;
- Б) просторової;
- В) зовнішньоекономічної;

Г) міжгосподарської.

26. Процес поєднання на одній території різних виробництв на основі спільної виробничої та соціальної інфраструктур – це...

А) кооперування;

Б) спеціалізація;

В) агломерування;

Г) комбінування;

Д) концентрація.

27. Оптимальне зосередження виробництва на великих підприємствах - це ...

А) кооперування;

Б) спеціалізація;

В) агломерування;

Г) комбінування;

Д) концентрація.

28. Процес зосередження підприємства на випуску певних видів товарів чи послуг, тобто процес виробництва однорідної продукції, - це ...

А) кооперування;

Б) спеціалізація;

В) агломерування;

Г) комбінування;

Д) концентрація.

29. Поєднання на одному підприємстві кількох виробництв – це ...

А) кооперування;

Б) спеціалізація;

В) агломерування;

Г) комбінування;

Д) концентрація.

30. Встановлення регулярних, спеціально зумовлених виробничих зв'язків між підприємствами, спрямованих на виробництво кінцевої продукції, - це ...

- А) кооперування;
- Б) спеціалізація;
- В) агломерування;
- Г) комбінування;
- Д) концентрація.

31. Векономічній науці виділяють... основних підходи до класифікації факторів виробництва:

- А) два;
- Б) три;
- В) чотири;
- Г) декілька.

32. Згідно з неокласичним підходом виділяють такі фактори виробництва:

- А) засоби праці, предмети праці, робоча сила;
- Б) засоби виробництва, праця людини;
- В) земля, праця, капітал, підприємницький хист;
- Г) праця людини, гроші, середовище виробництва і продажу.

33. До основних факторів виробництва згідно концепції сучасного (постіндустріального) суспільства належать:

- А) інформація, наука, організація і технологія виробництва, праця людини;
- Б) засоби праці, предмети праці, робоча сила;
- В) земля, праця, капітал, підприємницький хист;;
- Г) інформація, наука, енергія, організація виробництва, технологія, інфраструктура, екологічний фактор.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Тема 2.1. Економічна характеристика продукції підприємства.

1. Загальна характеристика, систематизація та методи вимірювання продукції, що виробляє та реалізує підприємство.
2. Товарна політика підприємства і механізм здійснення.

Тема 2.2. Виробнича програма підприємства.

1. Поняття виробничої програми підприємства.
2. Методи розробки виробничої програми.
3. Оптимізація виробничої програми.

Тема 2.3. Виробнича потужність підприємства.

1. Поняття виробничої потужності підприємства.
2. Методи та принципи розрахунку виробничої потужності підприємства.

МЕТОДИЧНІ ПОЯСНЕННЯ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ

Під час розрахунку виробничої потужності підприємства приймається максимально можливий плановий (ефективний) річний фонд часу роботи устаткування. Для агрегатів безперервної дії (доменні та мартенівські печі, хімічні агрегати тощо) плановий (ефективний) фонд часу (T) розраховується за формулою:

$$T_{непер} = [365 - (t_p + t_{max})] \cdot 24 \text{ (год)}, \quad (1)$$

де t_p – час, необхідний за нормативами для виконання капітального і планово-запобіжного ремонту;

t_{max} - час, необхідний для технологічних зупинок агрегатів і устаткування, якщо він не включений до норми їх використання.

Для устаткування перервної дії плановий (ефективний) фонд часу ($T_{пер}$) визначається за формулою:

$$T_{пер} = [(365 - t_в - t_{к.р.}) \cdot K_{зм} \cdot t_{зм}] \cdot [(100 - П_{пр}) / 100], \quad (2)$$

де $t_в$ – кількість вихідних і святкових днів у році;

$t_{к.р.}$ - кількість днів капітального і планового ремонту, якщо він проводився в робочий час;

$K_{зм}$ - кількість змін роботи устаткування за добу (для підприємств повинен застосовуватися дво- або тризмінний режим);

$t_{зм}$ – тривалість змін, годин;

$П_{пр}$ - відсоток планових поточних простоїв.

4. *Номенклатура виробів, які випускаються, та їх кількісне співвідношення в програмі.* Види номенклатури продукції: планова, оптимальна, фактична.

Номенклатура та кількісне співвідношення виробів, які випускаються, встановлюються залежно від раціональної спеціалізації підприємства, цеху або ділянки. При визначенні виробничої потужності підприємства приймаються планова номенклатура та асортимент (трудомісткість) продукції, яка випускається. При розрахунку середньорічної виробничої потужності обсяг збільшення (зменшення) потужності за рахунок зміни номенклатури продукції (зменшення або збільшення трудомісткості) враховується в повному розмірі.

У слабомеханізованих та інших цехах різних промислових комплексів часто найважливішим фактором, який визначає величину виробничої потужності, є розмір виробничої площі. Порядок і принцип розрахунку виробничих потужностей промислових підприємств здійснюється згідно з

галузевими інструкціями за групами технологічного устаткування, агрегатів та інших основних виробничих ділянок та цехів.

Методика розрахунку виробничої потужності підприємства залежить від типу виробництва. Для одиничного та дрібносерійного виробництва розрахунок виконується за формулою [18]:

$$ВВП_{од} = ПЦ \cdot ФЧР_{од} / ПВ \cdot ТЦ, (3)$$

де $ВПП_{од}$ – виробнича потужність одиничного або дрібносерійного виробництва;

$ПЦ$ – площа цеху;

$ФЧР_{од}$ – дійсний фонд часу роботи;

$ПВ$ – площа виробу;

$ТЦ$ – тривалість циклу збирання виробу.

Для розрахунку виробничої потужності масового виробництва можна застосувати формулу:

$$ВВП_{м} = ФЧР_{а} / T_{пл}, (4)$$

де $ВПП_{м}$ – виробнича потужність масового виробництва;

$T_{пл}$ – такт потокової лінії (час збирання одного виробу на потоковій лінії).

Виробнича потужність для серійного виробництва розраховується за формулою:

$$ВПП_{с} = ФЧР_{а} / ТЦ \cdot K_{с}, (5)$$

де $ВПП_{с}$ – виробнича потужність серійного виробництва;

$K_{с}$ – кількість стендів.

У балансах виробничої потужності кінцевим розрахунком є величина виробничої потужності на початок періоду, яка розраховується виходячи з величини виробничої потужності на початок планового періоду з урахуванням вводу и вибуття потужностей:

$$ВПП_{вих} = ВПП_{вх} + ВПП_{от.з} + ВПП_{р.п} \pm ВВП_{на} - ВВП_{виб}, (6)$$

де $ВПП_{вих}$ – вихідна потужність підприємства;

$ВПП_{вх}$ – вхідна потужність підприємства;

$ВПП_{от.з}$ – збільшення потужності протягом розрахункового періоду, що відбулося завдяки здійсненню організаційно-технічних заходів;

$ВПП_{р.п}$ – нарощування потужності завдяки проведенню реконструкції або розширення підприємства;

$ВВП_{на}$ – збільшення або зменшення потужності, яке відбулося через зміни в номенклату рі та асортименті виробленої продукції;

$ВВП_{виб}$ – зменшення потужності, що відбулося через вибуття обладнання, яке фізично та морально застаріло.

Важливим показником, що застосовується при аналізі роботи підприємства є середньорічна виробнича потужність, яка обчислюється за такою формулою:

$$ВПП_{с/р} = ВПП_{вх} + ВПП_{вих} \cdot \frac{M_k}{12} - ВПП_{виб} \cdot \frac{12 - M_k}{12}, (7)$$

де $ВПП_{с/р}$ – середньорічна виробнича потужність;

$ВПП_{вих}$ – введена за плановий період виробнича потужність;

M_k – кількість місяців експлуатації обладнання з певною потужністю протягом року.

Виробнича потужність підприємства визначається за всією номенклатурою продукції, за показниками потужності провідних цехів основного виробництва, у свою чергу, потужність провідних цехів – за показниками потужності провідних дільниць, а потужність останніх за даними пропускної здатності провідного обладнання.

Показниками використання виробничої потужності є:

- фактичний випуск продукції в натуральному вимірі або у вартісних оцінках за певний період ($B_{нф}$);
- випуск продукції на одиницю обладнання, на 1 м виробничої площі у вартісних одиницях;
- середній відсоток завантаження устаткування ($K_{зав}$);
- коефіцієнт змінності;
- коефіцієнт використання виробничої потужності:

$$K_{вик} = \frac{B_{нф}}{ВПП_{с/р}}, \quad (8).$$

Практичні завдання

Завдання 2.1

Виробнича потужність підприємства на початок планового року становить 100 млн грн. Середньорічний приріст потужності планується з 1 лютого – на 10 млн грн; з 1 серпня – на 5 млн грн. Вибуття виробничої потужності внаслідок зношування основних фондів з 1 квітня – 3 млн грн.

Коефіцієнт використання середньорічної потужності – 0,95.

Розрахувати середньорічну виробничу потужність підприємства та обсяг випуску продукції.

Завдання 2.2

Визначити виробничу потужність механічного цеху, якщо відомо, що у кварталі 65 робочих днів. На токарних верстатах слід обробити 5 000 деталей “А”, норма часу – 0,75 год./шт., 6 250 деталей “Б”, норма часу 1,4 год./шт. Перевиконання норм планується на 25 %, втрати часу на ремонт 6 %. У цеху 10 токарних верстатів. Тривалість зміни – 8,2 год. Цех працює у дві зміни.

Завдання 2.3

Визначити річну виробничу потужність механічної дільниці, на якій ведучим обладнанням є токарні верстати. Дільниця працює 253 робочі дні у дві зміни по 8,2 години. Обробка деталей здійснюється на 12 верстатах. Трудомісткість обробки однієї деталі 6 хв. Коефіцієнт виконання норм – 1,15. Втрати часу на ремонт обладнання – 2 %.

Завдання 2.4

Визначити виробничу потужність пекарні (3 печі) та її виробничу програму, якщо середня тривалість випікання хлібобулочних виробів вагою 1 кг становить 40 хв., тривалість зміни – 8 год., режим роботи двозмінній. Номінальний фонд робочого часу – 300 днів/рік, а втрати робочого часу 10 %. Виробнича потужність пекарні визначається потужністю печей = 0,85.

Завдання 2.5

Визначити середньорічну виробничу потужність дільниці токарної обробки деталей механічного цеху, якщо на початок року в роботі було 16 однотипних верстатів, з 1-го квітня введено три нових верстати такого ж типу, а з 1-го лютого з експлуатації виведено 2 верстати. Річна потужність одного верстата становить 45 200 шт.

Завдання 2.6

Фабрика працює у дві зміни, кількість ткацьких верстатів на початок року – 500. З 1-го квітня встановлено 60 шт., а 1-го серпня вибуло 50 верстатів. Кількість робочих днів на рік – 260, плановий відсоток простоїв на ремонт верстата – 5 %, продуктивність одного верстата – 4 м тканини за годину, план випуску продукції – 7 500 тис. м.

Розрахувати виробничу потужність фабрики з випуску тканини (коефіцієнт її використання).

Завдання 2.7

Визначте виробничу потужність цеху та коефіцієнт використання потужності при таких даних: кількість однотипних верстатів у цеху – 100 шт., з 1 листопада встановлено ще 30 шт., з 1 травня вибуло 6 шт., кількість робочих днів на рік – 258, цех працює в дві зміни, тривалість зміни – 8 год., регламентований відсоток простоїв на ремонт обладнання – 6 %, продуктивність одного верстата – 5 деталей на рік, план випуску за годину – 1 700 000 деталей (коефіцієнт виконання норм – 1,15).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЦТВА ТА ОЦІНКА ЙОГО РЕЗУЛЬТАТІВ

Тема 3.1. Ресурсний потенціал підприємства.

1. Поняття та види економічних ресурсів та ресурсного потенціалу підприємств.
2. Ефективність використання ресурсного потенціалу.

Тема 3.2. Трудові ресурси, мотивація і оплата праці.

1. Поняття і характеристики трудових ресурсів підприємства.
2. Продуктивність праці.

Тема 3.3. Майнові ресурси підприємства.

1. Майна підприємства: сутність, структура і класифікація.
2. Оцінка, класифікація та структура основних фондів.
3. Земельні ресурси та їх використання.
4. Ефективність відтворення та використання основних фондів.
5. Оборотні засоби підприємства.

Тема 3.4. Виробничі інвестиції підприємства.

1. Поняття виробничих інвестицій, їх склад.
2. Зміст інвестиційного проекту розвитку аграрного виробництва та методика його розробки.
3. Впровадження інвестиційного проекту у виробництво.

Тема 3.5. Витрати виробництва, собівартість продукції та резерви їх зниження.

1. Поняття витрат виробництва і собівартості продукції.
2. Суть собівартості продукції і характеристика її видів.

3. Послідовність і методи визначення собівартості сільськогосподарської продукції. Фактори зниження собівартості.

Тема 3.6. Оцінювання економічних результатів виробничої діяльності підприємств.

1. Система показників економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.

2. Валова і товарна продукція, чиста продукція і чистий дохід, прибуток як показники ефекту, їх абсолютний і відносний розміри.

3. Сучасний рівень рентабельності виробництва.

МЕТОДИЧНІ ПОЯСНЕННЯ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ

Показники стану і руху основних засобів

1. Коефіцієнт (швидкість) обороту основних фондів – відношення річної суми амортизації основних виробничих фондів до їх середньорічної вартості або період обороту як зворотне співвідношення цих величин.

2. Коефіцієнт зростання ($K_{зр}$) - відношення суми основних засобів на кінець року до їх вартості на початок року.

3. Коефіцієнт вибуття ($K_{в}$) – відношення вартості вибулих за звітний рік основних засобів до суми всіх основних засобів на початок року.

4. Коефіцієнт оновлення ($K_{о}$) – відношення заново введених за рік основних засобів до балансової вартості всіх основних засобів на кінець року. Між даними показниками існує тісний взаємозв'язок: очевидно, що $K_{зр} > 1$ за умови, коли $K_{о} > K_{в}$, і навпаки. Якщо суми вибулих фондів = сумі заново введених, то $K_{зр} = 1$.

5. Коефіцієнт сукупного відтворення ($K_{св}$) – відношення вартості основних засобів, що надійшли протягом року, до первісної вартості всіх основних засобів на початок року. Цей показник дає змогу судити про те, яка

частка нововведених основних засобів використана на просте відтворення, а яка – на розширене. Він акумулює в собі значення коефіцієнта вибуття (K_v) і приросту ($K_{пр}$). Цей зв'язок можна подати так: $K_{св} = K_v + K_{пр}$

$$K_{пр} = \frac{OF_{кр} - OF_{пр}}{OF_{пр}}, \text{ де}$$

$OF_{кр}$ і $OF_{пр}$ – основні фонди відповідно на початок і на кінець року.

Отже, при аналізі коефіцієнта $K_{св}$ потрібно брати до уваги, що в умовах розширеного відтворення, коли $K_{пр} > 0$, коефіцієнт вибуття характеризує рівень оновлення основних засобів, а коефіцієнт приросту – рівень їх розширеного відтворення. За умов звуженого відтворення основних засобів $K_{св}$ акумулює в собі негативний вплив коефіцієнта приросту і відображає фактичний рівень оновлення основних засобів. Різниця між K_v і $K_{св}$ відобразатиме відносну потребу в основних засобах, за якої буде досягнуто їх просте відтворення. Якщо на підприємстві забезпечується лише просте відтворення, то $K_{св} = K_v$ і, таким чином, $K_{св}$ відбиватиме лише рівень оновлення основних засобів.

6. Коефіцієнт зношення (K_3) – відношення суми зношення до первісної вартості основних засобів.

7. Коефіцієнт придатності ($K_{п}$) – частка від ділення первісної вартості засобів за мінусом усієї суми зношення на їх первісну вартість, або $K_{п} = 1 - K_3$. Чим вищий $K_{п}$ і менший K_3 , тим кращі умови має п-во для більш раціонального використання основних засобів.

Процес руху вартості основних засобів (ОЗ) від їх створення до відтворення складається з таких етапів:

Створення (придбання) ОЗ – Знос – Амортизація – включення у Собівартість продукції – Реалізація продукції – Амортизаційний фонд – Відтворення (придбання) ОЗ

Положенням (стандартом) 7 «Основні засоби» рекомендовані для застосування такі методи нарахування амортизації основних засобів (крім інших необоротних активів):

- прямолінійний;
- зменшення залишкової вартості;
- прискореного зменшення залишкової вартості;
- кумулятивного;
- виробничого.

Амортизація основних засобів (крім інших необоротних матеріальних активів) нараховується із застосуванням таких **методів**:

1. Метод рівномірного нарахування

При цьому методі норма амортизаційних відрахувань розраховується за формулою (H_{AB}):

$$H_{AB} = \frac{B_{II} - B_{Л}}{T \times B_{II}} \times 100\%,$$

де $B_{Л}$ – ліквідаційна вартість ОЗ, грн.; B_{II} – балансова (первісна чи відновлена) вартість ОЗ, грн.; T – амортизаційний період (строк корисного використання ОЗ), визначений технічною документацією, років.

Згідно з чинним податковим законодавством, норми амортизаційних відрахувань встановлюються у відсотках до балансової вартості кожної з груп основних засобів на початок розрахункового періоду у таких розмірах: *Група 1 – 5 %; Група 2 – 25%; Група 3 – 15%.*

2. Прямолінійний метод

Річна сума амортизації визначається ($\sum A_p$):

$$\sum A_p = \frac{B_{II}}{t},$$

де B_{II} – первісна вартість ОЗ, грн.; t – очікуваний період часу використання ОЗ.

3. Метод зменшення залишкової вартості

Норма амортизації розраховується за формулою (H_A):

$$H_A = 1 - \left(\frac{B_{\text{Л}}}{B_{\text{П}}} \right)^{\frac{1}{n}},$$

де n – кількість років корисного використання.

Річна сума амортизації визначається ($\sum A_p$):

$$\sum A_p = B_{\text{ПН}} \times H_A,$$

де $B_{\text{ПН}}$ – вартість ОЗ на дату початку нарахування амортизації або залишкова вартість ОЗ на початок звітного року, грн..

4. Метод прискорення зменшення залишкової вартості

Річна сума амортизації визначається ($\sum A_p$):

$$\sum A_p = \frac{B_{\text{ПН}}}{T} \times 2.$$

5. Кумулятивний метод

Річна сума амортизації визначається ($\sum A_p$):

$$\sum A_p = B_{\text{П}} \times K_{\text{кум}},$$

де $K_{\text{кум}}$ – кумулятивний коефіцієнт:

$$K_{\text{кум}} = \frac{K_{\text{років}}}{\sum K_{\text{років К.В.О.}}},$$

де $K_{\text{років}}$ – число років, що залишаються до кінця строку використання об'єкта ОЗ; $K_{\text{років К.В.О.}}$ – сума числа років його корисного використання.

6. Виробничий метод

Місячна сума амортизації визначається ($\sum A_m$):

$$\sum A_m = Q_{\text{фм}} \times A_{\text{м}_e},$$

де $Q_{\text{фм}}$ – фактичний місячний обсяг продукції; $A_{\text{м}_e}$ – виробнича амортизаційна норма.

$$A_{\text{м}_e} = \frac{B_{\text{П}} - B_{\text{Л}}}{\sum Q},$$

де $B_{\text{П}}$ – первісна вартість ОЗ, грн.; $B_{\text{Л}}$ – ліквідаційна вартість ОЗ, грн.;

$\sum Q$ – загальний обсяг продукції.

Сума зносу (амортизації) нематеріальних активів ($Z_{\text{міс}}$) визначається за місяць по формулі:

$$Z_{\text{міс}} = \frac{B_{\text{П}}}{T_{\text{кв}}},$$

де $B_{\text{П}}$ – первісна вартість нематеріального активу, грн.; $T_{\text{кв}}$ – термін корисного використання нематеріального активу, років (місяців, днів).

Первісна вартість нематеріального активу ($B_{\text{П}}$) визначається:

$$B_{\text{П}} = B_{\text{ПР}} + M + Z_{\text{М}} + П,$$

де $B_{\text{ПР}}$ – вартість придбання, грн.; M – монтаж, встановлення, налагодження до роботи, грн.; $Z_{\text{М}}$ – митний збір (при імпорті), грн.; $П$ – податки, що не підлягають відшкодуванню та інші податки, пов'язані з придбанням нематеріальних активів, грн.

Показники забезпеченості підприємства основними фондами

1. Фондозабезпеченість виробництва – це відношення первісної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення до площі сільськогосподарських угідь.

2. Фондоозброєність праці – це відношення первісної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення до середньорічної кількості працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві.

Показники економічної ефективності використання основних виробничих фондів

1. Фондовіддача ($I_{\text{фвід}}$) – відношення вартості виробленої валової продукції в поточних цінах до первісної середньорічної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення.

З економічного погляду фондовіддача знижується тоді, коли темпи збільшення продукції нижчі за темпи підвищення фондооснащеності

виробництва, тобто $I_{вп} < I_{фос}$. При цьому зниження фондівдачі завжди супроводжується перевищенням темпів підвищення фондоозброєності ($I_{фзо}$) над темпами зростання річної продуктивності праці ($I_{пп}$), тобто $I_{фзо} > I_{пп}$. Ця закономірність є наслідком залежності: $I_{пп} = I_{фоз} * I_{фвід}$, отже

$$I_{фвід} = I_{пп} / I_{фоз}$$

Таким чином, фондівдача зростає лише тоді, коли темпи підвищення продуктивності праці випереджають темпи збільшення її фондоозброєності.

$$\Phi_m = I / I_{фвід}$$

Він показує, скільки було використано основних виробничих фондів для виробництва однієї гривні вартості продукції.

3. Норма прибутку – процентне відношення балансового прибутку до середньорічної вартості сукупних виробничих фондів.

4. Інтегральний показник фондівдачі визначається за формулою:

$$I_i = \sqrt{I_{фвід} \cdot I_{вп}}$$

де $I_{фвід}$ – індекс фондівдачі, що розраховується діленням показника фондівдачі у звітному періоді на базовий; $I_{вп}$ – індекс валової (товарної в поточних цінах) продукції. Він обчислюється діленням цього виду ефекту з гектара сільськогосподарських угідь у звітному році на даний показник у базисному році.

Застосовувати інтегральний показник фондівдачі доцільно для оцінки рівня ефективності використання основних виробничих фондів у динаміці за умови, коли їх фондівдача знижується. Тенденція до зростання інтегрального показника фондівдачі свідчатиме про позитивні зрушення у використанні цього ресурсу, і навпаки – тенденція до зниження його ставить перед п-вом невідкладні завдання щодо залучення наявних резервів використання техніки, продуктивної худоби, транспорту тощо.

4. Умовний строк окупності визначається як частка від ділення середньорічної вартості основних виробничих фондів сільгосппризначення на операційний прибуток підприємства, одержаний від основної діяльності.

Показники інтенсивності використання оборотних засобів

1. Коефіцієнт оборотності оборотних засобів. Він показує кількість оборотів оборотних засобів за рік. Визначається відношенням суми обороту з реалізації до середньорічної вартості оборотних засобів.

$$\text{Розраховується за формулою: } K_{об} = \frac{O_{об}}{B_o},$$

де $K_{об}$ - коефіцієнт оборотності оборотних засобів; $O_{об}$ - сума обороту, яка включає в себе виручку від реалізації продукції, вартості робіт і послуг, вартості молодняка, переведеного в основне стадо, мінус вартість худоби, вибраканої з основного стада, грн; B_o - середньорічна вартість оборотних засобів, грн.

Крім того можна визначити коефіцієнт оборотності тільки матеріальних оборотних засобів. Вартість матеріальних оборотних засобів визначається як різниця між усією сумою оборотних засобів і грошовими засобами.

Чим вище коефіцієнт оборотності, тим більш ефективно використовуються оборотні засоби.

2. Тривалість обороту (період обігу). Виражається в днях. Показує час, коли оборотні засоби роблять повний оборот. Розраховується відношенням кількості днів в році, кварталі, тобто в періоді обігу, до коефіцієнту оборотності. Визначається за формулою: $V = \frac{T}{K_{об}}$,

де V - тривалість обороту оборотних засобів в днях; $K_{об}$ - коефіцієнт оборотності; T - звітний період, умовно: місяць - 30 днів; квартал - 90 днів; рік - 360 днів.

Оборотність засобів в сільськогосподарських підприємствах частіше визначають за рік, коли повністю завершується цикл виробництва. Чим менше днів витрачено на оборот, тим більш ефективно використовуються оборотні засоби.

3. Коефіцієнт закріплення засобів в обороті (Кз). Він показує, яка сума оборотних засобів припадає на 1 грн суми обороту, визначається відношенням середньорічної вартості оборотних засобів (B_o) до суми обороту ($O_{об}$) за формулою: $K_z = \frac{B_o}{O_{об}}$.

Чим менше цей коефіцієнт, тим більш ефективно використовуються оборотні засоби.

При прискоренні оборотності засобів частинами їх вивільнюється з обороту, а при вповільнюванні оборотності вимагається додаткове притягання засобів.

4. Вивільнення оборотних засобів (B_z) (за умови прискорення оборотності засобів).

Розраховується за формулою: $B_z = \frac{O_{об} \times P_{об}}{T}$,

де B_z - вивільнювання оборотних засобів, грн.; $O_{об}$ - сума обороту, грн.; $P_{об}$ - прискорення оборотності засобів, дн.; T - звітний період (360 днів).

5. Додаткова потреба в оборотних засобах (ДП) (за умови уповільнення оборотності засобів).

Визначається за формулою: $ДП = \frac{O_{об} \times Y_{об}}{T}$, де $ДП$ - додаткова потреба в оборотних засобах, грн.; $Y_{об}$ - уповільнення оборотності засобів, дн.

Показники ефективності використання оборотних засобів

1. Матеріаломісткість продукції ($K_{мм}$) показує скільки матеріальних витрат припадає на кожну гривню виготовленої продукції.

Розраховується за формулою: $K_{мм} = \frac{M_e}{ВП}$,

де M_e - матеріальні витрати, тис. грн.; $ВП$ - вартість валової продукції в поточних цінах або в порівнянних цінах 2005 року, тис. грн.

2. Матеріаловіддача ($K_{мв}$) характеризує вихід продукції з кожної гривні витрачених матеріальних ресурсів.

$$\text{Розраховується за формулою: } K_{мв} = \frac{ВП}{M_{в}} = \frac{1}{K_{мм}}$$

3. Питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції ($Пв_{мв}$) відображає не лишн рівень використання матеріальних ресурсів, Але й структуру витрат виробництва, тобто чи є воно матеріаломістким.

Розраховується за формулою:

$$Пв_{мв} = \frac{M_{в}}{C_{в}} \cdot 100\% ,$$

де $C_{в}$ – собівартість виробленої продукції, грн.

4. Коефіцієнт використання матеріалів визначається як співвідношення суми фактичних матеріальних витрат до величини матеріальних витрат, розрахованої виходячи з планових калькуляцій і фактичного обсягу продукції.

Він відображає рівень ефективності використання матеріалів, дотримання норм витрачання матеріалів. Якщо коефіцієнт використання більше 1, то це є свідченням про перевитрат матеріалів, а якщо менше 1 – про економію матеріальних ресурсів.

Згідно П(С)БО 16 «Витрати» до виробничої собівартості продукції (робіт, послуг)включаються:

- прямі матеріальні витрати;
- прямі витрати на оплату праці;
- інші прямі витрати;
- загальновиробничі витрати.

Повна собівартість– відповідає поняттю “собівартості” ,отже, включає в себе виробничу собівартість та витрати на реалізацію продукції (робіт, послуг).

Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат.

Вивчення методики визначення собівартості продукції рослинництва доцільно розпочати з ознайомлення з об'єктами такого визначення в кожній галузі – зерновиробництві, виробництві цукрових буряків, овочівництві і т.д.

У *зерновиробництві*, наприклад, визначають собівартість 1 ц зерна і 1 ц зерновідходів. При цьому спочатку розраховують нормативну собівартість усього обсягу одержаної побічної продукції - соломи. Для цього потрібно її вихід з 1 га помножити на нормативну собівартість 1 ц даного виду продукції. Потім загальну суму витрат на 1 га посіву зменшують на нормативну собівартість побічної продукції (соломи). Далі визначають вагу повноцінного зерна підсумовуванням одержаного врожаю після доробки із зерном, що міститься у зерновідходах (вагу зерновідходів множать на процентний вмісту них зерна). Наступним кроком методики є визначення частки повноцінного зерна в зерновідходах у загальному обсязі повноцінного зерна. На одержаний урожай після доробки і на зерновідходи відносять таку питому вагу витрат, яка дорівнює питомій вазі цих видів продукції у загальному обсязі повноцінного зерна. Тоді собівартість зерна після доробки і зерновідходів можна розрахувати як частку від ділення віднесених на них витрат на фізичну масу цих видів продукції.

Вивчення методики визначення собівартості продукції тваринництва також доцільно розпочати з ознайомлення з об'єктами такого визначення в кожній галузі – скотарстві, свинарстві, птахівництві і вівчарстві.

У розраховують собівартість 1 ц молока і однієї голови *молочному скотарстві* приплоду. Для цього спочатку розраховують собівартість одного кормо-дня у молочному скотарстві діленням всієї суми витрат у цій галузі на кількість кормо-днів (поголів'я тварин множиться на 365).

Нормативно вважають, що собівартість однієї голови приплоду становить 60 кормо-днів. Множенням одержаного приплоду на 60 кормо-днів і собівартість одного кормо-дня визначають суму витрат, що відноситься на приплід. Загальна сума витрат по молочному скотарству зменшується на витрати, віднесені на приплід, і на загальну нормативну собівартість гною. Останню розраховують множенням нормативної собівартості 1 т цієї побічної продукції на її загальний обсяг, одержаний протягом звітного року. Залишок витрат відносять на молоко. Собівартість однієї голови приплоду розраховують діленням витрат, що віднесені на приплід, на його поголів'я.

Ум'ясному скотарстві визначають собівартість 1 ц приросту і 1 ц живої маси великої рогатої худоби. При цьому собівартість 1 ц приросту живої маси визначають методом вирахування із загальної суми витрат, що понесені на утримання молодняка великої рогатої худоби на дорощуванні і дорослої худоби на відгодівлі, вартості побічної продукції (гною). Решту витрат ділять на одержаний приріст живої маси. Якщо у звітному періоді були випадки загибелі вказаного поголів'я, то втрати від такої загибелі відносять на собівартість приросту живої маси, за винятком втрат, що відшкодовуються за рахунок винних осіб і що сталися за рахунок епізоотії та стихійного лиха. Для визначення приросту живої маси необхідно до живої маси тварин на кінець року додати живу масу вибулого за рік поголів'я і від одержаного результату відняти живу масу поголів'я лоби на початок року, живу масу поголів'я, що надійшло протягом року, і живу масу приплоду.

У завданні визначається собівартість 1 ц живої маси худоби, що була реалізована. Тут використовується простий метод калькулювання, тобто повна собівартість реалізованої продукції (у нашому прикладі продана худоба на м'ясо у живій масі) ділиться на кількість реалізованої продукції в центнерах.

Увівчарстві розраховують собівартість 1 ц вовни і 1 ц приросту живої маси овець. Для цього спочатку загальну суму витрат зменшують на вартість побічної продукції (гній оцінюють за нормативною вартістю, а молоко і

шкури загиблих тварин — за реалізаційними цінами). На собівартість приплоду в романівському вівчарстві відносять 12% всіх витрат, тому їх загальна сума також зменшується на цю величину. Решту витрат (без вартості побічної продукції і витрат, що віднесені на приплід) розподіляють між вовною і приростом живої маси за допомогою коефіцієнтного методу. При цьому 1 ц вовни прирівнюють до 5 ц приросту живої маси. На приріст живої маси і вовну відносять таку питому вагу витрат, що дорівнює питомій вазі цих видів продукції в загальному обсязі умовної продукції.

Практичні завдання

Завдання 3.1

Визначити забезпеченість та економічну ефективність використання основних виробничих фондів аграрного підприємства за два роки. Зробити висновки.

Базисний рік: площа сільгоспугідь – 1255 га; середньорічна вартість основних виробничих фондів с.-г. призначення – 12645,2 тис. грн, середньорічна вартість основних виробничих фондів нес.-г. призначення – 450,5 тис.грн; середньорічна вартість оборотних засобів – 1124 тис.грн; вартість валової продукції в постійних цінах 2010 р. – 2135,6 тис.грн; грошова виручка від реалізації с.-г. продукції - 4512,3 тис.грн; повна собівартість реалізованої с.-г. продукції – 3450,6 тис. грн; середньорічна чисельність працівників, зайнятих в сільгоспвиробництві – 105 осіб.

Звітний рік: площа сільгоспугідь – 1150 га; середньорічна вартість основних виробничих фондів с.-г. призначення – 14260,5 тис. грн, середньорічна вартість основних виробничих фондів нес.-г. призначення – 345,5 тис.грн; середньорічна вартість оборотних засобів – 985,2 тис.грн; вартість валової продукції в постійних цінах 2010 р. – 2458,6 тис.грн; грошова виручка від реалізації с.-г. продукції - 3589,4 тис.грн; повна собівартість реалізованої с.-г. продукції – 2158,5 тис.грн; середньорічна чисельність працівників, зайнятих в сільгоспвиробництві – 98 осіб.

Завдання 3.2

Визначити і проаналізувати інтенсивність використання оборотних засобів в сільгосп підприємстві за два роки (табл. 1). Зробити висновки.

Таблиця 1 Вихідні дані для визначення інтенсивності використання оборотних засобів

Показники	Базисний рік	Звітний рік
Сума обороту, тис. грн	1650	1400
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн	1083	940

Завдання 3.3

Нарахуйте амортизацію за допомогою методу зменшення залишкової вартості на об'єкт III групи основних фондів підприємства – свердлильний верстат, якщо його первісна вартість становить 20 000 грн., термін корисної експлуатації – 4 роки, очікується, що верстат матиме ліквідаційну вартість 2 000 грн.

Завдання 3.4

У підприємстві об'єкт основних засобів був придбаний для виготовлення 85 000 одиниць продукції. Первісна вартість об'єкта складає 230 000 грн. Ліквідаційна вартість – 12000 грн. У перший місяць експлуатації виготовлено 2500 одиниць продукції. Визначити місячну суму амортизаційних відрахувань.

Завдання 3.5

Визначити і проаналізувати продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області за три роки (табл. 1). Зробити висновки.

Таблиця 1 Продуктивність праці в сільгоспприємствах
у Миколаївській області

Показники	2014 рік	2015 рік	2016 рік	Темп росту, %
Валова продукція сільського господарства у постійних цінах 2010 року, млн грн	4988,6	5003,4	5651,4	
Чисельність працівників сільгоспвиробництва, осіб	28462	26055	23561	
Продуктивність праці, тис. грн на 1 особу	?	?	?	

Завдання 3.6

Проаналізувати продуктивність праці в розрізі галузей сільгоспвиробництва у аграрних підприємствах України та Миколаївської області за три роки (табл. 1). Зобразити графічно.

Зробити висновки.

Таблиця 1 Динаміка продуктивності праці в сільгоспприємствах,
тис. грн.

Показники	Україна			Миколаївська область		
	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Вартість валової продукції в постійних цінах 2010 року на 1 зайнятого у сільгоспвиробництві працівника - всього	227,75	223,31	275,32	?	?	?
<i>у тому числі:</i>						
- рослинництво	228,89	218,77	270,86	179,16	200,03	247,27
- тваринництво	224,11	237,99	292,51	136,94	1108,82	146,94

Завдання 3.7

В аграрному підприємстві за результатами виробничої діяльності у базисному році валовий збір зернових культур склав 73736 ц; їх зібрана площа – 3020 га; виробничі витрати – 9104,0 тис. грн, з них матеріальні витрати – 4098,0 тис. грн; прямі затрати праці на виробництво зерна – 67,9 тис. люд.-год.; у звітному році валовий збір зерна склав 53248 ц; його зібрана площа – 3002 га; витрати на виробництво – 7493,0 тис. грн, з них прямі матеріальні витрати - 5401,6 тис. грн; прямі затрати праці на виробництво зерна – 54,8 тис. люд.-год. Визначити можливі загальні техніко-економічні показники виробництва зерна за два роки. Зробити висновки. Вихідні та розрахункові дані оформити у вигляді таблиці.

Завдання 3.8

Визначити і проаналізувати склад і структуру виробничих витрат в рослинництві та тваринництві аграрного підприємства за два останні роки (табл. 1, табл. 2). Зробити висновки.

Таблиця 1 Склад та структура виробничих витрат в рослинництві

(назва підприємства)

Елементи витрат	Витрати, тис. грн		Структура витрат, %		Відхилення (+,-)	
	201 р.	201 р.	201 р.	201 р.	тис. грн	в.п.
Витрати на оплату праці						
Відрахування на соц. заходи						
Матеріальні витрати - всього						
- насіння						
- корми						
- інша продукція сільського						
- мінеральні добрива						
- пальне та мастильні матеріали						
- електроенергія						
- запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали						
- оплата послуг та робітсторонніх організацій						
- інші матеріальні витрати						
Амортизація						
Інші операційні витрати						
Всього витрат			100,0	100,0		-

Завдання 3.9

Розрахувати склад та структуру виробничої собівартості 1 ц продукції рослинництва сільгоспвиробництва в аграрному підприємстві за два роки (табл. 1). Зробити висновки, вказати основні причини змін.

Таблиця 1 Розмір і структура виробничої собівартості 1 ц _____ (вид продукції) в _____ (назва підприємства) _____ району

Елементи витрат	201_р.		201_р.	
	грн	%	грн	%
Прямі матеріальні витрати – всього				
в тому числі:				
- насіння				
- мінеральні добрива				
- нафтопродукти				
- оплата послуг і робіт сторонніх організацій				
- решта матеріальних витрат				
Прямі витрати на оплату праці				
Інші прямі та загальновиробничі витрати – всього				
в тому числі:				
- амортизація необоротних активів				
- відрахування на соціальні заходи				
- решта інших прямих та загальновиробничих витрат				
Всього витрат		100,0		100,0

Завдання 3.10

Визначити собівартість одиниці продукції рослинництва на прикладі зернових культур і цукрового буряка.

Вихідна інформація.

1. Для розрахунку собівартості одиниці продукції зернових культур:

- урожайність з 1 га посіву – 24,5 ц зерна після доробки,
- одержано зерновідходів з 1 га – 1,2 ц з концентрацією зерна 40 %,
- вихід соломи з 1 га посіву – 22 ц,
- нормативна собівартість 1 ц соломи – 10,2 грн,
- виробничі витрати на 1 га – 3220 грн.

2. Для розрахунку повної собівартості 1 ц коренеплодів цукрового буряку:

- урожайність коренеплодів – 288 ц з 1 га,
- урожайність гички – 160 ц з 1 га,
- нормативна собівартість 1 ц гички – 5,50 грн,
- виробничі витрати на 1 га посіву – 5090 грн,
- витрати на транспортування коренеплодів цукрового заводу – 1090 грн.

Завдання 3.11

Виначити собівартість продукції тваринництва на прикладі молочно-м'ясного скотарства і вівчарства.

Вихідна інформація.

1. Для розрахунку собівартості 1 ц молока і 1 голови приплоду:

- середньорічне поголів'я корів – 500 голів;
- річна продуктивність – 3 000 кг;
- отримано приплоду – 450 голів;
- отримано гною – 5 000 т;
- нормативна собівартість 1 т гною – 4 грн.;
- витрати по молочній фермі – 760 000 грн.

2. Для розрахунку собівартості 1 ц приросту і 1 ц живої маси ВРХ:

- одержано приросту живої маси за рік – 450 ц;
- одержано гною – 1 725 т;
- нормативна собівартість 1 т гною – 4 грн.;
- витрати на утримання молодняка на дорощуванні та відгодівлі – 325

000 грн.;

- кількість реалізованої живої маси ВРХ – 400 ц;
- повна собівартість реалізованої продукції – 288 000 грн.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4.

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ГАЛУЗЕЙ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Тема 4.1. Стан та перспективи розвитку галузей тваринництва

1. Сучасний стан розвитку галузі рослинництва.
2. Основні напрями підвищення економічної ефективності розвитку галузі рослинництва та їх економічна оцінка.

Тема 4.2. Стан та перспективи розвитку галузей тваринництва

1. Сучасний стан розвитку галузі тваринництва.
2. Основні напрями підвищення економічної ефективності галузі тваринництва та їх економічна оцінка.

Тема 4.3. Інновації в окремих галузях сільгоспвиробництва

1. Суть і види інновацій.
2. Інновації та їх ефективність в аграрному секторі.
3. Інноваційна діяльність як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств.

МЕТОДИЧНІ ПОЯСНЕННЯ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ

Методика визначення економічної ефективності запровадження окремих нововведень у галузях рослинництва і тваринництва

1. Приріст урожайності (продуктивності корів) (ΔY), ц з 1 га:

$$\Delta Y = Y_1 - Y_0,$$

де Y_1 і Y_0 – урожайність культури з 1 га посіву (продуктивності корів) відповідно за новим і базовим варіантами.

2. Загальний приріст прибутку ($\Delta \Pi_3$), грн:

$$\Delta \Pi_3 = (Y_1 \cdot Ц - BB_1) - (Y_0 \cdot Ц - BB_0),$$

де C – ціна реалізації 1 ц продукції, грн; BB_1 і BB_0 – виробничі витрати на 1 га посіву відповідно за новим і базовим варіантами.

3. Приріст прибутку, створений за рахунок зростання урожайності(продуктивності корів) ($\Delta\Pi_y$), грн:

$$\Delta\Pi_y = (Y_1 \cdot C - BB_1) - \left(Y_1 \cdot C - Y_1 \cdot \frac{BB_0}{Y_0} \right)$$

4. Приріст прибутку, створений за рахунок зміни виробничих витрат ($\Delta\Pi_{BB}$), грн:

$$\Delta\Pi_{BB} = \left(Y_1 \cdot C - Y_1 \cdot \frac{BB_0}{Y_0} \right) - (Y_0 \cdot C - BB_0)$$

Перевірка рівності: $\Delta\Pi_3 = \Delta\Pi_y + \Delta\Pi_{BB}$

Практичні завдання

Завдання 4.1

За статистичними даними Держслужби України проаналізувати вартість ВП сільського господарства у постійних цінах 2010 року за три останні роки в розрізі областей України (табл. 1). Провести рейтингову оцінку областей за їх часткою у загальній вартості ВП сільського господарства. Зробити висновки.

Таблиця 1 Аналіз продукції сільського господарства в постійних цінах 2010 року в Україні та її областях

Області	Вартість ВП, млн грн			Темп росту, %	В середньому за три роки		
	2014 рік	2015 рік	2016 рік		млн грн	%	рейтинг
Україна						100,0	-
<i>області</i>							
Миколаївська							
Херсонська							
Одеська							
Кіровоградська							
Дніпропетровська							

Завдання 4.2

За даними Держслужби статистики України проаналізувати виробництво одного із основних видів продукції сільського господарства за категоріями господарств по регіонах України за два роки (табл. 1, табл. 2). Зобразити графічно тенденцію зміни по одній із категорій господарств. Зробити висновки (вказати основні причини змін).

Таблиця 1 Аналіз виробництва соняшнику за категоріями господарств по регіонах України, тис. т

№ з/п	Регіони	Сільгосп підприємства						Господарства населення		
		Всього			у т.ч. фермерські			20__ рік	20__ рік	темп росту, %
		20__ рік	20__ рік	темп росту, %	20__ рік	20__ рік	темп росту, %			
	Україна									
1	Вінницька									
2	Волинська									
3	Дніпропетровська									
4	Донецька									
5	Житомирська									
6	Закарпатська									
7	Запорізька									
8	Івано-Франківська									
9	Київська									
10	Кіровоградська									
11	Луганська									
12	Львівська									
13	Миколаївська									
14	Одеська									
15	Полтавська									
16	Рівненська									
17	Сумська									
18	Тернопільська									
19	Харківська									
20	Херсонська									
21	Хмельницька									
22	Черкаська									
23	Чернівецька									
24	Чернігівська									

Завдання 4.3

За даними Державної служби статистики України проаналізувати виробництво одного із основних видів харчових продуктів чи напоїв по регіонах України за два роки. Зобразити графічно тенденцію зміни.

Зробити висновки (зазначити основні причини змін).

Основні види продукції харчової продуктів та напоїв:

- м'ясо ВРХ свіже чи охолоджене;
- м'яса свиней свіжого чи охолодженого;
- вироби ковбасні чи подібні продукти з м'яса, субпродуктів чи крові тварин та подібних виробів і харчові продукти на їхній основі;
- сік яблучний;
- Олія соняшникова;
- Молоко і вершки не згущені;
- масло вершкове жирністю не більше 85%;
- сир свіжий неферментований (недозрілий і невитриманий; уключаючи сир із молочної сироватки та кисломолочний сир);
- інші неплавлені сири (крім свіжого сиру, сиру із молочної сироватки та кисломолочного сиру);
- молоко і вершки коагульовані, йогурт, кефір, сметана та інші ферментовані продукти;
- борошно пшеничне чи пшенично-житнє;
- крупи, борошна грубого помелу з вівса, кукурудзи, рису, жита, ячменю та інших зернових (крім пшениці);
- хліб та вироби хлібобулочні, нетривалого зберігання;
- вироби макаронні неварені (крім виробів із вмістом яєць, з начинкою або приготовлених в інший спосіб);
- цукор білий кристалічний;

– пиво солодове (крім пива безалкогольного і пива з вмістом алкоголю не більше 0,5%);

– води мінеральні та газовані, непідсолоджені;

– води з доданням цукру і речовин підсолоджувальних чи ароматизуючих інших, тобто напоїв безалкогольних типу лимонаду, оранжаду (уключаючи мінеральні й газовані).

Таблиця 1 Аналіз виробництва _____ по регіонах України,

(вид продукту)(одиниці виміру)

№ з/п	Регіони	20__ рік	20__ рік	Темп росту, %
	Україна			
1	Вінницька			
2	Волинська			
3	Дніпропетровська			
4	Донецька			
5	Житомирська			
6	Закарпатська			
7	Запорізька			
8	Івано-Франківська			
9	Київська			
10	Кіровоградська			
11	Луганська			
12	Львівська			
13	Миколаївська			
14	Одеська			
15	Полтавська			
16	Рівненська			
17	Сумська			
18	Тернопільська			
19	Харківська			
20	Херсонська			
21	Хмельницька			
22	Черкаська			
23	Чернівецька			
24	Чернігівська			

Завдання 4.4

В аграрному підприємстві у звітному році було запроваджено безприв'язне утримання корів. Визначити економічну ефективність даного нововведення. Зробити висновки.

Вихідні дані: за звичайному утриманні річна продуктивність 1 корови складає 2800 кг, а за новою технологією – 3400 кг; виробничі витрати при звичайному утриманні становили 14063 грн на 1 голову, а при новій технології – 13 600 грн; ціна реалізації 1 ц молока – 490,35 грн.

Завдання 4.5

В аграрному підприємстві у звітному році було запроваджено поверхневий обробітку ґрунту замість звичайної оранки при вирощуванні пшениці. Визначити економічну ефективність даного нововведення. Зробити висновки.

Вихідні дані: урожайність за старою технологією становить 25 ц з 1 га, за новою – 32 ц з 1 га; виробничі витрати на 1 га посіві при звичайній оранці – 3150 грн, при поверхневому обробітку ґрунту – 2830 грн. Ціна реалізації 1 ц зерна складає 295,20 грн.

**Питання для підсумкового контролю знань
здобувачів вищої освіти з дисципліни «Економіка виробництва»**

1. Поняття і структура виробничого процесу.
2. Основні, допоміжні та обслуговуючі процеси виробництва.
3. Прості і складні виробничі процеси.
4. Принципи раціональної організації виробничого процесу.
5. Виробничий цикл. Види руху виробу в процесі виробництва.
6. Шляхи скорочення тривалості виробничого процесу.
7. Виробнича структура підприємства.
8. Фактори, які впливають на формування виробничої структури.
9. Склад основних та допоміжних цехів і обслуговуючих господарств підприємства.
10. Типи виробничих структур.
11. Поняття типу виробництв.
12. Техніко-економічна характеристика типів виробництва: масового, серійного, одиничного.
13. Визначення типів виробництва підприємства.
14. Поняття і показники організаційно-технічного рівня виробництва.
15. Методи організації виробництва.
16. Фактори, які впливають на вибір методів організації виробництва.
17. Форми непоточних методів: технологічна, предметно-групова, змішана. Области і умови застосування непоточних методів.
18. Характерні риси поточного методу організації виробництва. Класифікація поточних ліній.
19. Особливості організації автоматичного виробництва.
20. Сутність, стадії і задачі комплексної підготовки виробництва.
21. Організаційні форми підготовки виробництва на підприємстві: централізована, децентралізована, змішана.
22. Організація науково-дослідницької підготовки виробництва.

23. Організація технологічної підготовки виробництва.
24. Організаційна підготовка виробництва.
25. Загальна характеристика, систематизація та методи вимірювання якості продукції, що виробляє підприємство.
26. Індекси якості та дефектності як показники рівня якості продукції підприємства.
27. Товарна політика підприємства і механізм здійснення.
28. Поняття якості продукції.
29. Технічний рівень продукції.
30. Показники якості продукції.
31. Методи оцінки якості продукції.
32. Економічний механізм управління якістю продукції.
33. Стандартизація продукції. Міжнародні стандарти. Державні стандарти. Сертифікація продукції.
34. Економічна ефективність підвищення якості продукції.
35. Шляхи забезпечення виробництва високоякісної продукції.
36. Поняття виробничої програми підприємства.
37. Методи розробки виробничої програми.
38. Оптимізація виробничої програми.
39. Методи виміру виробничої програми: натуральні, трудові, вартісні.
40. Обґрунтування виробничої програми ресурсами та виробничими потужностями.
41. Валова продукція. Товарна продукція. Чиста продукція. Умовно-чиста.
42. Планування виробничої програми підприємства та підрозділів.
43. Поняття виробничої потужності підприємства.
44. Методи та принципи розрахунку виробничої потужності підприємства.
45. Поняття та види економічних ресурсів та ресурсного потенціалу підприємств.

46. Ефективність використання ресурсного потенціалу.
47. Поняття і характеристики трудових ресурсів підприємства.
48. Система управління персоналом підприємства.
49. Продуктивність праці: сутність та методика визначення.
50. Сутність оплати праці. Форми і системи оплати праці.
51. Нові форми оплати праці.
52. Планування фонду оплати праці на підприємстві.
53. Мотивація трудової діяльності. Моделі мотивації.
54. Класифікація методів мотивації.
55. Поняття і види заробітної плати.
56. Функції і шляхи підвищення заробітної плати.
57. Економічна сутність майна підприємства, його структура і класифікація.
58. Основні засоби підприємства: оцінка, класифікація та структура основних фондів. Амортизація.
59. Ефективність відтворення та використання основних фондів.
60. Земельні ресурси: склад, оцінка та ефективність використання.
61. Оборотні засоби підприємства. Методика визначення ефективності використання оборотних засобів.
62. Нематеріальні активи.
63. Оцінка нематеріальних ресурсів.
64. Строки спрацювання нематеріальних ресурсів.
65. Способи придбання нематеріальних ресурсів. Нарахування амортизації на нематеріальні ресурси.
66. Поняття виробничих інвестицій (капіталовкладень), їх склад.
67. Структура капітальних вкладень.
68. Планування капітальних вкладень, джерела їх фінансування.
69. Поняття капітального будівництва.
70. Зміст інвестиційного проекту розвитку аграрного виробництва та методика його розробки.

71. Впровадження інвестиційного проекту у виробництво.
72. Оцінка економічної ефективності виробничих інвестицій в умовах ринку.
73. Основні фактори підвищення ефективності використання капітальних вкладень.
74. Поняття витрат виробництва і собівартості продукції.
75. Суть собівартості продукції і характеристика її видів.
76. Склад та класифікація витрат. Структура собівартості.
77. Визначення собівартості продукції рослинництва і тваринництва.
78. Фактори зниження собівартості.
79. Поняття ефекту і ефективності виробництва.
80. Критерій економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.
81. Види ефективності.
82. Система показників економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.
83. Валова і товарна продукція, чиста продукція і чистий дохід, прибуток як показники ефекту, їх абсолютний і відносний розміри.
84. Сутність рентабельності сільськогосподарського виробництва.
85. Рентабельність продажу за чистим прибутком.
86. Сучасний рівень рентабельності виробництва.
87. Оцінка місця галузі рослинництва в економіці АПК.
88. Сучасний стан розвитку галузі рослинництва.
89. Основні напрями підвищення економічної ефективності розвитку галузі рослинництва та їх економічна оцінка.
90. Оцінка місця галузі тваринництва в економіці АПК.
91. Сучасний стан розвитку галузі тваринництва.
92. Основні напрями підвищення економічної ефективності галузі тваринництва та їх економічна оцінка.
93. Суть і види інновацій.

94. Інновації та їх ефективність в аграрному секторі.

95. Інноваційна діяльність як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств.

96. Методика визначення економічної ефективності окремих нововведень у виробництві.

ВИМОГИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Кожен здобувач вищої освіти особисто організовує і виконує самостійну роботу, консультуючись з викладачем з найскладніших проблем.

При вивченні тем обов'язкового самостійного опрацювання основну увагу здобувачі вищої освіти повинні зосередити на вивченні та аналізі рекомендованої обов'язкової літератури, а при виконанні індивідуальних завдань та доповідей – і додаткової.

Здобувачі вищої освіти отримують індивідуальні завдання з підготовки рефератів і доповідей, а також із вивчення матеріалів пропущених практичних занять. Причому кожне пропущене з будь-яких причин практичне заняття здобувач вищої освіти повинен відпрацювати у формі індивідуальної співбесіди з викладачем або виконати індивідуальне завдання з пропущеної теми заняття.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти в обсязі 30 годин складається з вивчення матеріалу за допомогою конспектів лекцій, підручників, допоміжної літератури та іншими науково-методичними матеріалами, рекомендованими викладачем для самостійного опрацювання, виконання індивідуальних завдань.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ

Рейтингова оцінка знань здобувачів вищої освіти забезпечує:

- мотивацію студентів до систематичної роботи впродовж семестру;
- підвищенням ролі самостійної роботи та ролі індивідуального навчання;
- розширення можливостей для розкриття здібностей студентів, розвитку їх творчого мислення; підвищення ефективності роботи викладача.

За всі види робіт впродовж семестру (тести, опитування, контрольні роботи) здобувач може отримати від **36** до **60** балів.

Поточний контроль знань здійснюється під час проведення практичних занять і включає такі форми: опитування, тестування, написання контрольних робіт, виконання практичних завдань. Заключний контроль знань з дисципліни здійснюється шляхом написання, захисту курсової роботи та складання екзамену в письмовій формі.

Здобувачі вищої освіти, що набрали менше 36 балів до сесії не допускаються. До складання заліку такі здобувачі вищої освіти можуть бути допущені тільки після того, як наберуть необхідну кількість балів.

Здобувачів вищої освіти, які набрали 36-60 балів здають підсумковий семестровий екзамен в письмовій формі в екзаменаційну сесію згідно навчального плану.

Шкала оцінювання знань здобувачів вищої освіти

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		<i>курсова робота</i>	<i>екзамен</i>
90 - 100	A	відмінно	відмінно
82-89	B	добре	добре
75-81	C		
64-74	D	задовільно	задовільно
60-63	E		
35- 59	FX	незадовільно з можливістю повторного захисту	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковою ретельною доробкою роботи і повторним захистом	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

**Схема поточного і заключного контролю знань
здобувачів вищої освіти**

№ змістового модуля	Кількість годин		Форма контролю	Кількість заходів	Оцінка		Сума	
	ЛК	ПЗ			min	max	min	max
1	6	2	Тестування	1	4	6	4	6
			<i>Разом</i>	1	-	-	4	6
2	6	4	Практичні завдання	5	1	2	5	10
			Тестування	1	2	4	2	4
			Опитування	2	1	2	2	4
			Контрольна робота	1	3	5	3	5
			Разом	9	-	-	12	23
3	16	20	Практичні завдання	5	1	2	5	10
			Опитування	2	1	2	2	4
			Тестування	1	2	4	2	4
			Контрольна робота	1	3	5	3	5
			Разом	9	-	-	12	23
4	6	8	Практичні завдання	2	1	2	2	4
			Опитування	1	1	2	1	2
			Тестування	1	2	4	2	4
			Разом	4	-	-	5	10
Разом	34	34					36	60
Іспит							24	40
Всього по дисципліні							60	100

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНИХ АКТІВ

Нормативні та інструктивні матеріали:

1. Господарський кодекс України // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – С. 303-458.
2. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України 28 червня 1996 р. ; станом на 30.09.2016 р. – К. : Юніком, 2016. – 124 с.
3. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку : нормативна база. – Х. : Курсор, 2000. – 102 с.
4. Податковий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 8 квітня 2011. – № 13-14. – С. 556.
5. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 32–33. – С. 413.
6. Про захист економічної конкуренції : закон України // Голос України. – 2001. – № 37.

Основна:

1. Аграрна економіка : підручник / [Д. К. Семенда, О. І. Здоровцов, П. С. Котик та ін.] ; за ред. Д. К. Семенди та О. І. Здоровцова. – Умань, 2005. – 318 с.
2. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник. – 2-ге вид., доп. і переробл. / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2004. – 624 с.
3. Березівський П. С. Системи технологій : навч. посібник / П. С. Березівський, Н. І. Михайлюк. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 288с.
4. Березівський П. С. Організація виробництва в аграрних формуваннях : навчальний посібник / П. С. Березівський, Н. І. Михайлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 560 с.

5. Васільков В. Г. Організація виробництва : навчальний посібник / В. Г. Васільков. – К. : КНЕУ, 2003. – 524 с.
6. Економіка виробничого підприємства : навч. посіб. / за ред. Й. М. Петровича. – 3-тє вид., випр. – К. : Знання, КОО, 2002.
7. Економіка підприємства : підручник / І. О. Чаюн, Г. М. Богославець, Л. Л. Стасюк та ін. ; за заг. ред. проф. Н. М. Ушакової. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 569 с.
8. Економіка сільського господарства : навч. посіб. / [В. К. Збарський, В. І. Мацибора, А. А. Чалий та ін.] ; за ред. В. К. Збарського і В. І. Мацибори. – К. : Каравела, 2009. – 264 с.
9. Ільчук М. М. Організація і планування сільськогосподарського виробництва : підручник для здобувач вищої освіти економічних спеціальностей вищих аграрних закладів освіти III-IV рівнів акредитації / М. М. Ільчук, Л. Я. Зрібняк. – К. : Знання, 2008. – 746 с.
10. Нестеренко В. Ю. Економіка виробництва : конспект лекції / В. Ю. Нестеренко, І. І. Токар. – Харків, 2012. – 154 с.
11. Примак Т.О. Економіка підприємства: навч. посіб. / Т. О. Примак. – 4-те видання, стер. - К. : Вікар, 2006. – 219 с.
12. Сідун В. А. Економіка підприємства : навч. посіб. / В. А. Сідун, Ю. В. Пономарьов. – 2-ге видання перероблене і доповнене. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 356 с.
13. Топіха І. Н. Економіка аграрних підприємств : курс лекцій / І. Н. Топіха. – Миколаїв : Видавничий відділ МДАУ, 2005. – 317 с.
14. Чорна М. В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств : монографія / М. В. Чорна, С. В. Глухова. – Харків : ХДУХТ, 2012. – 210 с.
15. Шкільов О. В. Організація виробництва і підприємницької діяльності в сільськогосподарських підприємствах / О. В. Шкільов. – К. : Урожай, 2002.–336 с.

Додаткова:

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку / за ред. П. Т. Саблука та ін. – 5-те перероб. вид. - К. : ІАЕ УААН, 2002. – 647 с.
2. Організаційно-економічні параметри ресурсощадних технологій виробництва продукції рослинництва і тваринництва / [П. С. Березівський, Б. В. Більський, Я. Я. Дудаш та ін.]. – Львів : Українські технології, 2000.– 218 с.
3. Василенко В. О. Стратегічне управління підприємством : навч. посібник / В. О. Василенко, Т. І. Ткаченко. - [2-е вид., виправл. і доп.]. – К. : ЦУЛ, 2004. – 400 с.
4. Городецька Л. О. Оцінка впливу інновацій на конкурентоспроможність підприємства / Л. О. Городецька // Економіка та держава. – 2010. – № 6. – С. 103-105.
5. Грозна В.В. Підвищення конкурентоспроможності економіки України як передумова співробітництва з ЄС / В. В. Грозна // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - № 11 (29). – С. 130-134.
6. Гладій М. В. Використання виробничо-ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки України (питання теорії, методології і практики) : монографія / М. В. Гладій. – Львів : ІРД НАН України, 1998. – 294 с.
7. Добровольська С. Р. Чинники формування галузевої структури виробництва в сільському господарстві / С. Р. Добровольська // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького: економічні науки. – 2012. – Т. 14, № 4 (54). – С. 130-133.
8. Ісиченко І. В. Фактори конкурентоспроможності регіону / І. В. Ісиченко // Український географічний журнал. – 2010. – № 1. – С. 40-47.

9. Дієсперов В. С. Оцінка діяльності сільськогосподарських підприємств за статистичними формами звітності / В. С. Дієсперов // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 68-72.

10. Лебідь Є. М. Основні напрямки вдосконалення структури посівних площ і сівозмін степу України / Є. М. Лебідь // Аграрний вісник Причорномор'я : зб.наук. праць. – Одеса, 2005. – Вип. 29. – С. 108–113.

11. Лопатинський Ю. М. Фактори продуктивності сільськогосподарських підприємств / Ю. М. Лопатинський // Економіка АПК. – 2004. – № 11. – С. 93-102.

12. Рябчик І. В. Нові підходи до аналізу ефективності сільськогосподарських підприємств / І. В. Рябчик, В. В. Галушко // Економіка АПК. – 2004. – № 3. – С. 101-108.

13. Чаюн І. О. Планування виробничої програми та її ресурсне забезпечення / І. О. Чаюн, І. Ю. Бондар. – К. : КНТЕУ, 2011. – 126 с.

Інформаційні ресурси:

1. Головне управління статистики в Миколаївській області [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.mk.ukrstat.gov.ua>.

2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

3. Нормативні акти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua>.

4. Закони України, нормативні акти (пошук документів):[Електронний ресурс] . – Режим доступу:<http://www.rada.gov.ua>.

Навчально-методичне видання

ЕКОНОМІКА ВИРОБНИЦТВА

Методичні рекомендації
для практичних занять і самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 073 «Менеджмент»
денної та заочної форм навчання

Укладач:
Горобченко Оксана Анатоліївна

Формат 60x84 1/16 Ум. друк. арк. 2,5.
Тираж 30 прим. Зам. №

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54029, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.

